

TERITORIUM ČSSR v potenciální válce

V této stati používám několika termínů, jejichž obsah se ne vždy jednotně a správně chápe. Bude tedy účelné nejprve objasnit obsah a vztah těchto pojmů.

Frontou nazýváme prostor, v němž se odehrávají operace pozemních vojsk a jejich vzdušného zabezpečení. Zatímco za první světové války to bylo velmi mělké pásmo, dané zhruba dvojnásobným dostřelem dělostřelectva (asi 20 km oboustranně linie dotyku), v druhé světové válce se hloubka fronty zvětšila působením frontového letectva a vyznačovala se často prudkým pohybem. V potenciální budoucí válce by hloubka fronty dále podstatně vzrostla a mohla by čítat 200 i více km oboustranně pomyslné čáry dotyku. V širším pojetí se užívá pojmu fronta i pro operaci s jejích týlu, technikou a zásobami. Pro prostorové vymezení se pak užívá přesnějšího názvu **frontové pásmo**, v němž působí vyšší svazy prvního operačního sledu se svými svazy a jim podřízenými svazky, včetně týlového prostoru těchto vyšších svazů.

Frontové pásmo je totožné s pojmem vyjadřovaným termínem **pole**, kterým se označuje prostor, v němž vedou operace pozemní polní vojska.

Z termínu **pole** byl odvozen pojem **zápolí**, kterým se označuje prostor, který leží za tímto „polem“: začíná na zadní

hranici týlu vyšších svazů prvního operačního sledu. Obsahuje území vlastního státu (koalice) i obsazené území cizího státu (koalice). Existuje-li druhá pozemní fronta (např. první — západní, druhá — východní), končí zápolí opět na týlové hranici vyšších svazů operujících na této frontě. Oba pojmy — fronta a zápolí — jsou tedy přímo spojeny s válečnou činností státu a ozbrojeným zápasem jejich ozbrojených sil.

Prostor zápolí může zahrnovat území (teritoria) všech států válčící koalice, i území obsazeného státu (koalice). Územní rozsah zápolí se mění podle změn v průběhu pozemní fronty. Má-li protivník úspěch, může být vlastní zápolí menší než mírový rozsah teritoria státu (koalice).

Pojem zápolí nezahrnuje jen území, ale celou materiální i duchovní kulturu tohoto území.

Někteří autoři používají k označení zápolí jako synonyma nesprávného termínu „zázemí“. Zatímco termín „zápolí“ dobře vystihuje náplň pojmu, tj. vše co je „za polem“, termín „zázemí“ obsah pojmu jasně nevjadřuje.

Teritorium je obecně přijatý termín k označení území státu (koalice), vymezeného mezinárodně uznávanými státními hranicemi, se vším co na tomto území je,

tj. s lidmi, jejich ideologií, státním zřízením, národním hospodářstvím, materiálními zdroji, dopravou, spoji, vědou, kulturou a technikou. Teritorium se překrývá se zápolím, na rozdíl od něho však není závislé na existenci fronty, ani na jejím pohybu; jeho rozsah je relativně neměnný.

Teritorium státu nepřestává existovat ani v případě, že je obsazeno nepřítelem. Není spojeno s existencí fronty, ale s existencí státu. Zaniká tedy až se zánikem státu.

V případě, že je obsazeno nepřítelem, stává se součástí zápolí protivníka, zejména pokud jde o využití výrobních a pacit, lidských a materiálních zdrojů a dopravy. Jako příklad bychom mohli uvést některé státy obsazené za druhé světové války, např. některé svazové republiky SSSR, Francii, Československo. Okupovaná území těchto států byla přinucena plnit: některé funkce zápolí pro okupanty; přitom však plnila i některé funkce jako původní teritorium, např. v oblasti mezinárodního práva, v ideologii i v bojové činnosti: partyzánské boje, diverzní činnost, povstání a celkový odpor, který vázal značné ozbrojené síly okupantů.

SOUČASNÉ PROBLÉMY OBRANY A OCHRANY TERITORIA

V druhé světové válce se bojová činnost v hloubce zápolí a na teritoriu projevila zejména jako

- bombardování strategického letectva,
- činnost drobných výsadek zpravidla ve spojení s partyzánskou činností,
- rozsáhlá partyzánská činnost a lidová povstání v okupovaných zemích.

Projevila se tedy širěji, než jak se s ní v přípravách před válkou počítalo.

Činnost velkých výsadek se nestala pro zápolí typickou. Bylo jich použito poměrně málo a pouze v operační hloubce fronty.

Bombardovací dálkové letectvo, i když se během druhé světové války vyvinulo v strategický prostředek, nedosáhlo předpokládaných strategických účinků. Nesta-

Termín **území státu** je vhodný spíše k vymezení prostoru.¹⁾

Teritorium ČSSR je území našeho státu, vymezené státními hranicemi, právně stanovenými Versailleskou smlouvou při vzniku Československé republiky v r. 1918, upravenými koncem druhé světové války. Zahrnuje veškeré obyvatelstvo, jeho společenské a státní zřízení, přírodní bohatství, zdroje a zásoby, průmysl, zemědělství, vědu, techniku a kulturu. Naše teritorium je součástí teritoria koalice států Varšavské smlouvy, se všemi důsledky z toho vyplývajících.

Vzhledem ke geografické poloze našeho státu patříme do prvního strategického sledu Varšavské smlouvy. To podmiňuje úlohu a místo našich ozbrojených sil, i úlohu teritoria ČSSR v potenciální světové válce a podstatně ovlivňuje naši vojenskou doktrínu.

Pro naše teritorium je charakteristické, že by se zahájením války značná část ležela ve frontovém pásmu. To ovlivňuje a komplikuje přípravu polních i teritoriálních vojsk i teritoria ČSSR. Odlišuje to i přípravu teritoria našeho státu od příprav druhosledových států Varšavské smlouvy.

lo se rozhodujícím, ani hlavním prostředkem vedení války. Přes svoji mohutnost nemohlo splnit strategický cíl války, který byl očekáván: rázně oslabit válečný (ekonomický, dopravní, morální) potenciál protivníka.

Rozhodnutí o výsledku války padlo ještě na pozemních frontách.

Koncem druhé světové války se uskutěčňovala obrana a ochrana teritoria:

- bojovou činností pozemních vojsk na frontách,
- systémem protiletadlové obrany teritoria (včetně systému hlásné a poplachové služby),
- bojem proti výsadekům a partyzánům,
- systémem civilní protiletadlové ochrany (CPO) obyvatelstva, válečného průmyslu a dopravy.

Bojová činnost v zápolí, i když už v druhé světové válce dosáhla strategických rozměrů, neřešila dosud samostatně strategické cíle války a nebyla pro výsledek války rozhodující.

V budoucí potenciální světové válce by bojová činnost v zápolí obou válčících

1) V současné době se prosazuje na místo latinského termínu teritorium český termín „území“, kterým lze plně vystihnout i všechny odvozené termíny („územní obrana“, „Protipřiprava státního území na válku“, „Vojska územní obrany“ atd.). Podmínkou zobrazení tohoto termínu však je jednotné chápání jeho obsahu, nejen jako prostorového vymezení, ale v celém rozsahu pojmu „teritorium“.

stran nabyla kvalitativně nových rozměrů a měla by v podstatě i jiný politický i technický charakter než v minulých světových válkách. Přesto je správné vzít v úvahu všechna poučení z minulých válek a sledovat v historii stále progresivně stoupající křivku intenzity bezprostředního projevu ozbrojeného zápasu v zápoli válčících stran.

Sama logika vývoje naznačuje, že se zápoli stává stále více nejen zásobující, ale i bojující frontou války.

Z charakteristických rysů příští světové války a z charakteristik nových způsobů vedení soudobé globální raketo- vé a jaderné války²⁾ vyplývá i charakteristika obrany teritoria jako jednoho z hlavních druhů strategické činnosti a také jako velmi důležité součásti obranného systému státu (koalice).

Údery na zápoli bude nepřítel organizovat jako jeden z hlavních úseků své válečné činnosti. Bude je úzce koordinovat s údery na ozbrojené síly i s ostatními druhy válečné činnosti a uskutečňovat je bude podle jednotného strategického plánu války.

Proto ani obrana zápoli nemůže být nyní řešena odtrženě od ostatní válečné činnosti. Bude se uskutečňovat jako nedílná součást veškeré válečné činnosti státu (koalice) podle jednotného strategického plánu úzce koordinovaná s ostatními druhy válečné činnosti.

Hlavními prvky obrany teritoria proto dnes jsou

— raketové a letecké jaderné údery na ty prostředky nepřítel, kterými může přes frontu (nebo z kosmického prostoru) napadat teritorium,

— údery pozemních vojsk, které nedovolí nepříteli proniknout pozemními vojsky na teritorium státu (koalice) a naopak přesnou bojovou činnost na jeho území, vyřadí z činnosti jeho prostředky jaderného napadení, letiště, základny, sklady jaderné munice atd.,

— protivzdušná obrana státu (koalice), včetně protiraketové a protikosmické obrany,

— pozemní teritoriální obrana státu (koalice).

Hlavním druhem strategického zabezpečení obrany teritoria je ochrana obyvatelstva a celého teritoria státu (koalice) proti zbráním hromadného ničení. Nikoli však ochrana pojetá ve smyslu

bývalé CPO, ale v novém pojetí, s novým obsahem i formou, jako **zabezpečení strategické operace** — obrany teritoria.

To jsou problémy, s kterými se musí vypořádat nová obrana a ochrana teritoria. Pro ochranu teritoria můžeme sice použít některé z organizačních principů bývalé CPO z doby druhé světové války, ale musíme jim dát novou náplň, odpovídající nové kvalitě jaderných zbraní a novému charakteru bojové činnosti v zápoli. **Obranu a ochranu teritoria musíme řešit na nových základech, jako dynamický systém, který je důležitou a nedílnou součástí obranného systému státu.**

Všechny zbraně hromadného ničení se vyvinuly nejprve jako prostředky strategického rozsahu. Způsobily proto změny nejdříve v oblasti vojenské strategie.

Které nejtýpější změny to jsou?

1. Změnila se především **rychlost rozpoutání války**. Pomocí raket a dálkového letectva může být rozvinut globální jaderný úder během několika desítek minut do **maximální intenzity** napadení celého teritoria.

Protiopatněním je odpovídající zvýšení pohotovosti celého teritoria. Nejvyšší pohotovost teritoria, schopnost reagovat během několika desítek minut, je základní podmínkou připravenosti státu k válce.

Tomu odpovídá i nová kvalita a kvantita hlásné služby. Dnes už nevystačíme s jednoduchou protiletčkovou hláskou službou. Zabezpečení ochrany obyvatelstva vyžaduje stálou detekci prostředků (včasné zjištění) a hlášení (varování) útoků

- letectva,
- raket,
- kosmických prostředků,
- jaderných výbuchů,
- radiačního zamoření,
- biologického zamoření,
- chemického zamoření.

Mají-li být účinné, musí být tyto systémy automatizované. Z rychlosti rozpoutání války a napadení teritoria státu a z požadavků vysoké pohotovosti státu plyne ještě jeden závěr: **důležitost rychlého, pružného a pevného řízení veškeré válečné činnosti státu a s tím spojená vysoká pohotovost řídicího systému státu.**

Aby řízení bylo rychlé a pružné, musí vycházet z jediného centra. Toto centrum může rychle reagovat na situaci a řídit pružně činnost jedině tehdy, dostane-li co nejdříve všechny potřebné informace a souhrnný pohled na situaci. Toho se docílí mechanizací a automatizací toku in-

2) Viz „Vojenská strategie. Za redakce maršála Sov. svazu V. D. Sokolovského“, NV 1984, str. 255 a str. 377.

formací. Důležité je zpracování a shrnutí informací na každém stupni řízení.

Charakter ozbrojeného zápasu na teritoriu vyžaduje řešit s úplnou centralizací řízení i patřičnou decentralizaci odpovědnosti, rozhodování a pravomoci v podrobnostech na nižší stupni řízení.

2. Těžiště války se přeneslo do počátečního období, které se stává rozhodujícím obdobím války. Těžiště všech příprav ozbrojených sil i teritoria se proto přemísťují do doby před zahájením války.

Dlouhodobé přípravy na válku jako operační příprava území státu (válčiště), příprava průmyslu, zemědělství, politiky a správních orgánů, příprava obyvatelstva a CO se proto uskutečňují trvale v průběhu mírového života státu (koalice). Zahajovat tyto přípravy až v době zesíleného mezinárodního napětí, nebo zvýšeného nebezpečí války by bylo pozdě.

3. Nesmírně narostla možnost obrovského ničení během velmi krátké doby.

To vyžaduje nejen pohotovost, ale i ohromnou kapacitu prostředků k likvidaci následků takového ničení, k záchraně osob a majetku, omezení požárů atd. Cílem tohoto opatření je uchránit lidský a ekonomický potenciál teritoria a udržet provoz na komunikačních a telekomunikačních sítích teritoria jako hlavní podmínky strategického zabezpečení operací, zejména přísunu dalších operačních sledů, jejich zasazení a manévru.

Likvidaci následků napadení ZHN, zejména okamžitou pomoc postiženému obyvatelstvu, hlavní záchranné práce, omezení škod a rychlé odstranění takových škod, aby se udržel provoz v životně důležitých zařízeních, na hlavních komunikacích a spojích, nelze v těchto podmínkách budovat pouze na dobrovolných svépomocných organizacích obyvatelstva.

Jak ukazuje studium úderů na Hirošimu a Nagasaki a zkušenosti z velkých destrukcí vzniklých zemětřesením v některých velkých městech, je nutné k zvládnutí situace mít vojensky organizované, předem dobře vycvičené jednotky, dobře vybavené dopravními prostředky, stroji a technickým zařízením. Tyto jednotky řídit centrálně způsobem vojenského velení. Nasazovat je tam, kde je jich podle zhodnocení situace a z hlediska strategického v daném okamžiku nejvíce zapotřebí na rozhodující uzlová místa. Kromě nich je ovšem nutné vycvičit veškeré obyvatelstvo a zapojit je do jednotné organizace CO.

Nemůžeme předpokládat, že by se celý rozsah ničení dal zvládnout pouze vojenskými jednotkami. Naději na úspěch má jen vysoce organizovaná aktivní činnost veškerého obyvatelstva.

Objekty na území státu (včetně měst, komunikací, spojovacích zařízení, výrobních a energetických zařízení atd.) můžeme rozdělit podle důležitosti, kterou mají pro vedení války na objekty

- místního významu a
- celostátního (strategického) významu.

Vojenské jednotky můžeme nasazovat na pomoc strategickým objektům, škody v objektech místního významu budou likvidovat občanské organizace CO.

4. Mohutné prostředky ničení mohou způsobit v krátké době ohromné zdravotnické ztráty na obyvatelstvu.

To vyžaduje velkou kapacitu a pohotovost státní zdravotnické služby, včasné rozvinutí stanic první pomoci, specializovaných nemocnic a odsunové zdravotnické služby. Zdravotnická služba a její prostředky zvládnou situaci jen budou-li mít neobyčejně velkou kapacitu, schopnou poskytnout zdravotnickou pomoc a nemocniční ošetření statisícům raněných během několika prvních hodin napadení. Pohotovost zdravotnické služby závisí také na dostatečném množství zásob zdravotnického materiálu, speciálních léčiv a krve. První podmínkou je ovšem dostatek odborně připraveného lékařského a zdravotnického personálu.

5. Použití jaderných zbraní vyžaduje rozvinutí nových druhů zabezpečení:

— radiační hlášené služby, zjišťující údaje o jaderných výbuších a o úrovni radiace v zamořených prostorech na celém teritoriu,

— radiačního průzkumu a měření radiačního zamoření lidí, potravin, vody atd. na celém území státu,

— speciálního zdravotnického ošetření a léčení (nemoc ze záření, mixty).

6. Hlavním prostředkem ochrany obyvatelstva byly za minulé války **úkryty**. Dnes je nejúčinnějším prostředkem **včasná evakuace obyvatelstva** z míst pravděpodobného napadení jadernými údery. Sama evakuace nese s sebou velké množství obtížných problémů organizačních, dopravních, evidenčních, zásobovacích a ekonomických. Miliónové město se nepodaří evakuovat během několika minut. Evakuace má svoje obtížné důsledky: na-

ruší výrobu, řízení i celý chod života na velkém prostoru; má proto vážné ekonomické důsledky. Nemůže být uskutečněna neurčitě dlouhou dobu před napadením. Při nenadálém napadení se může stát, že nebude dokončena. Ve velkém centru také nelze vytvořit absolutní vakuum. Proto i dnes má velký význam budování krytů ve velkých centrech. Propočty je dokázáno, že i lehké nebo improvizované úkryty ve velkých centrech mají svůj význam, protože v nich může být uchráněno velké procento obyvatelstva. I takové úkryty jsou odolné mimo přímý okruh epicentra a uchraňují obyvatelstvo v prostorech, kde by bez úkrytů při úderu zahynulo. Jisté je, že dnes není na světě žádný stát, v jehož silách by bylo vybudovat pro veškeré obyvatelstvo úkryty odolné proti přímému zásahu jaderných zbraní.

Evakuace obyvatelstva má svůj význam, je-li spojena s budováním protiradičních úkrytů v prostorech mimo ohrožená centra, kam bude obyvatelstvo evakuováno a s vybavením veškerého obyvatelstva prostředky individuální protichemické ochrany, aby evakuované obyvatelstvo, které unikne přímým účinkům jaderných úderů, nebylo postiženo radiací mraky vypadávajícími v prostoru mimo centra pozemních jaderných úderů. To se týká samozřejmě i zabezpečení veškerého neevakuovaného obyvatelstva.

Těžké výstavby úkrytů se tedy přenáší z velkých měst na venkov a z budování těžkých úkrytů na lehčí a improvizované.

7. Spolu s rozsahem ničení narůstá obtížnost, ale také význam udržení chodu všech důležitých zařízení, zejména dopravy, spojů, důležité výroby, zdravotnictví atd.

Zvláště v tomto bodě přerůstá současná CO výrazně v novou kvalitu a stává se problémem udržení chodu životně důležitých a pro život obyvatelstva i vedení války nezbytných zařízení.

Při velkém potenciálu ničení představuje tento úkol tak velký objem prací, že může být zvládnut pouze s nasazením velkého množství strojů a veškerého obyvatelstva. V míru pak je nutné připravit stroje, dopravní prostředky, materiál, vykonat organizační přípravu a vycvičit lidi.

Udržení chodu životně důležitých zařízení se týká nejen dopravních (železničních, silničních, leteckých) tepen a spojovacích sítí, veškeré zemědělské výroby a větší části průmyslové výroby, ale především veškerých řídicích systémů. Pří-

pravy se tedy týkají na prvním místě hlavních systémů řízení života státu a to stranických, státních a ekonomických orgánů, počínaje centrálními, přes kraje, okresy až do míst závodů a podniků.

Aby mohly být propracovány systémy řízení za války, je nutné nejprve rozebrat úkoly a způsob činnosti toho, co se bude řídit (výkonných orgánů), tj. stanovit obsah a způsob činnosti politických a správních orgánů, závodů, podniků, zařízení i celých výrobních oblastí a resortů ve všech směrech lidské činnosti na území státu za války.

Z konkrétních představ (plánů) činnosti v počátečním období války je pak možné vycházet k správnému řešení veškerých příprav v míru. Jiný postup by mohl přinést pochybné výsledky.

Závěrem k této stati

V potenciální světové raketové a jaderné válce nevystačíme na teritoriu s představami a přípravami dosavadní tzv. „Civilní obrany“, jak se vyvinula z bývalé CPO druhé světové války.

K přežití počátečního období války a zajištění vítězství je nutné již v míru vykonat přípravy nejen výstavbou a vycvičením silných a pohotových ozbrojených sil polního určení, ale také velký objem příprav k udržení chodu životně důležitých zařízení na území státu, k ochraně obyvatelstva, k řízení veškeré činnosti na území státu v podmínkách rozsáhlého ničení a zamoření. Oba tyto směry příprav na válku by měly mít správné proporce uvážené vyčerpávající možnosti státu. Zaměření na jeden směr a negování druhého, neguje i zabezpečení existence našich národů.

Obrana a ochrana teritoria v raketové a jaderné válce nemůže se uskutečňovat pouze dobrovolnými občanskými organizacemi. Vyžaduje mít k dispozici vojensky vycvičené a organizované jednotky, vybavené technikou, materiálem a stroji, kterými je možné manévrovat v menších územních celcích i celostátně k zásahům na nejdůležitějších prostorech a strategické objekty.

Naproti tomu účinná ochrana obyvatelstva a státního majetku vcelku může být uskutečněna jak zapojením veškerého obyvatelstva, svépomocí a patřičným rozvinutím státních zdravotnických organizací a zařízení. Nelze ji zajistit jen vojenskými jednotkami.

Příprava teritoria na válku je velmi důležitou součástí obranného systému státu. Zasahuje do všech oblastí činnosti a do všech resortů státní správy. Nemůže být proto řízena jen jedním resortem. Řízení přípravy teritoria jako celku je

věci politického vedení státu. Za zpracování odborných vojenských aspektů a podkladů odpovídá resort obrany státu.

Prostředky ničivého působení na jakoukoli hloubku teritoria se po druhé světové válce rozvinuly v ozbrojené síly strategického určení (strategická raketa, vojska, strategické letectvo) schopné splnit strategické cíle války. V důsledku toho se změnil vztah fronty a zápolí v jednotu fronty a zápolí, změnila se úloha a místo teritoria v komplexu vedení ozbrojeného zápasu a změnil se také způsob obrany teritoria.

Zatímco koncepci obrany našeho teritoria padesátých let je budování pozemní obrany území proti agresi, vybudování protivzdušné obrany státu a technická příprava teritoria jako válčiště (tzv. operační příprava území), současnou koncepci je zajištění obrany teritoria ČSSR

— aktivní činností pozemních vojsk na frontě,

— systémem protivzdušné obrany státu, — systémem zjišťování vzdušného, radiálního, chemického a biologického nebezpečí napadení a jeho následků, s příslušnými systémy varování (vyhlášení nebezpečí a poplachů),

— systémem pozemní teritoriální obrany, řešící úkoly obrany proti pozemnímu nepříteli, vzdušným výsádkám i likvidaci následků napadení jadernými zbraněmi,

— systémem CO, zajišťujícím ochranu obyvatelstva a národního hospodářství před účinky zbraní hromadného ničení a odstraňování následků napadení,

— organizací evakuace obyvatelstva z ohrožených prostorů.

V strategickém rámci je obrana našeho teritoria zabezpečena začleněním ČSSR do koalice států Varšavské smlouvy. V případě války by se realizovala

— systémem protiraketové obrany koalice,

— působením strategických raketových vojsk a strategického letectva s jadernými zbraněmi na prostředky (základny, postavení raket, letiště, letectvo, námořní raketové prostředky), kterých by mohl nepřítel použít k úderům i na naše teritorium,

— strategickou a operační aktivní činností ostatních druhů ozbrojených sil koalice, především SSSR.

Zvýšená úloha teritoria za války a důležitost přípravy jeho obrany v míru podtrhuje funkci ministerstva národní obrany jako státního resortu, zodpovídajícího nejen za přípravu ozbrojených sil a za velení vojskům, ale i za teoretické rozpracování hlavních zásad obrany státu, vojenských aspektů přípravy státu na potenciální válku, za realizaci praktických opatření uvnitř ozbrojených sil a za koordinaci opatření v nevojenských oblastech přípravy obranného systému státu k válce.

ROZBOR BOJOVÉ ČINNOSTI NA TERITORIU

Všech známých druhů bojové činnosti i forem, způsobů a prostředků se bude v podstatě používat i v bojové činnosti na teritoriu. Bojová činnost na teritoriu bude mít také všechny tři známé stupně, kterými jsou charakterizovány dimenze ozbrojeného zápasu podle rozsahu boje, tj. **strategickém, operačním i taktickém** stupni.

Obrana teritoria jako celek patří do oblasti strategie. Její dílčí část — jako operace vojsk PVOS, likvidace velkých výsádků (brigáda, divize), případně útvarů a svazků proniknuvších frontou do frontového týlu nebo snad i hlouběji — má charakter operační. Dílčí části operací jako úkoly jednotlivých jednotek PVOS, likvidace menších výsádků atd. mají charakter taktického stupně.

Jde tedy o řízení bojové činnosti všech forem a všech stupňů, i když charakteristiky boje na teritoriu i jeho rozsah budou rozdílné od činnosti polních vojsk na frontě.

Řízení bojové činnosti na teritoriu vy-

žaduje proto organizaci, odpovídající uvedeným charakteristikám, a to **vertikálně** na všech třech stupních vojenského umění a **horizontálně** na každém stupni vedení.

Problematika řízení strategického stupně

Hromadnými jadernými údery lze v současné době dosáhnout významných strategických účinků, majících zásadní vliv na uskutečnění cílů války a rozhodující o jejím výsledku. Obrana a ochrana teritoria je jednou z hlavních strategických činností, bránících splnění těchto strategických cílů. Pod tímto zorným úhlem je obrana a ochrana teritoria v kvalitativně nové kategorii, jako **jednotná strategická operace, která je nedílnou součástí ozbrojeného zápasu jako celku. Je tedy součástí celkového strategického plánu řízení válečných operací.**

Uskutečňuje se hlavně

— raketovými jadernými údery na prostředky, kterými může nepřítel působit na naše teritorium,

- systémem protivzdušné, protiraketové a protikosmické obrany teritoria,
- systémem pozemní obrany teritoria.

Na obranu teritoria mají ovšem vliv i ostatní prvky vedení ozbrojeného zápasu a to zejména strategické jaderné údery na ozbrojené síly (na hlavní uskupení), na vojenské základny, na zápolí nepřítelů a také průběh operací vlastních ozbrojených sil na frontách.

S celkovou strategickou činností má obrana teritoria společný zejména první a nejdůležitější druh celkové strategické činnosti, tj. ničení nepřátelských prostředků daleké působnosti.

Také druhá hlavní činnost — protivzdušná obrana státu — i když se vztahuje bezprostředně na teritorium, je úzce spjata s aktivním vedením ozbrojeného zápasu součinností s protivzdušnou obranou polních vojsk; oba systémy mohou správně fungovat jen jsou-li dokonale koordinovány.

Protivzdušná obrana státu a systém pozemní obrany teritoria jsou specifické pro teritorium a vyžadují proto také speciální teritoriální vojska a prostředky.

Agresor nebude působit na naše teritorium odtrženě od činnosti na frontě. Jeho údery na naše vojska i na teritoriální objekty budou uskutečňovány podle jednoho operačního plánu vedení ozbrojeného zápasu. V souladu s tímto plánem bude koordinovat údery na teritoriální objekty s úderem na další operační sledy, na izolaci bojiště a v souladu s tím bude řídit i vzdušné výsadekové operace a diverzní činnost na teritoriu.

Z toho vyplývá, že ani řízení obrany teritoria nelze vyjmout z celkového řízení ozbrojeného zápasu, ale je nutné, koordinovat je s ostatními druhy strategické činnosti, s činností ostatních druhů ozbrojených sil, zejména pak s plánem a řízením operací pozemních vojsk.

Jinými slovy řečeno, obrana teritoria nesmí být odtrhována od ostatní válečné činnosti, protože je v současných podmínkách nedílnou součástí ozbrojeného zápasu. Efektivní vedení války i operací vyžaduje, aby teritoriální obrana byla koordinována s činností na frontě a aby byla řízena podle jednoho zámyslu, jedním operačním plánem.

Do oblasti strategie náleží řízení obrany teritoria jako celku, tj. řízení vzdušných i pozemních operací obrany teritoria. To je ovšem složitý proces. Protivník bude v globální jaderné válce organizovat strategickou činnost proti území celé koalice, nikoliv odděleně proti jednotlivým státům. Proto a také z jiných důvo-

dů je nejspíše účelné řídit strategickou obranu teritoria jako celek v rámci celé koalice. Je to otázka velmi aktuální a můžeme v současné době pozorovat snahy po praktickém uskutečnění této zásady v přípravách hlavních světových koalicí na válku.

Nejvýhodnější a v praxi vedení ozbrojeného zápasu jediná vyhovující forma tohoto řízení i na strategickém stupni je vojenské velení.

Kromě velení obraně teritoria koalice je na strategickém stupni nezbytné i velení teritoriu každého jednotlivého státu, začleněné do systému teritoriálních velení celé koalice.

V oblasti operačního umění půjde o velení na nižším stupni, tedy o činnost orgánů přímo podřízených velitelství teritoria státu. V našich podmínkách sem patří velení svazkům protivzdušné obrany státu a velení vojskům, orgánům a vojenským zařízením na teritoriu, podřízeným vojenským velitelstvím územních celků, kterými zpravidla budou vojenské okruhy. Velitelství vojenského okruhu je řádově na úrovni velitelství operačního svazu.

Velení systému PVOS má svoje zvláštnosti, vyplývající z velmi rychlých prostředků vedení vzdušného boje. Hlavní rysy tohoto velení jsou podmínky neobyčejně vysoké pohotovosti v každé době, tj. i v míru. Vysoký stupeň integrace velení a koordinace činnosti v rámci koalice jsou základními podmínkami úspěšného řízení protivzdušných operací. Nezbytný je také vysoký stupeň mechanizace a automatizace velení na všech stupních řízení boje, jednotlivým letounem, radiolokátorem, raketou, nebo jiným prostředkem počínaje a velitelstvím PVO konče.

Boj ve vzduchu, včetně působení protivzdušných bojových prostředků (raket, protiletadlového dělostřelectva, pozemních radiotechnických zařízení PVOS), se vyznačuje neobyčejně rychlým spádem a odehrává se na velkých prostorech, což je dáno dnešními vysokými rychlostmi letounů a raket. Tyto charakteristiky si vynucují vysokou centralizaci velení prostředkům protivzdušné a protiraketové obrany teritoria.

Z toho plyne, že velení prostředkům protivzdušné obrany státu a řízení operací protivzdušné obrany nemůže být vázáno na menší územní celky. Proto prostředky a velitelství vojsk protivzdušné obrany státu nebudou nikdy podřízeny nižším stupňům teritoriálního velení. Problémy protivzdušné obrany nižších terito-

riálních celků budou řešeny součinností vojenských okruhů s příslušnými štáby svazků protivzdušné obrany státu.

Charakter pozemního boje je jiný. Může odehrávat bez přímé souvislosti v různých oblastech teritoria, nemá takový spád jako vzdušná operace a v mnohých případech, zejména na taktickém stupni, bude mít charakter prostorově značně omezené bojové činnosti. Proto i způsob řízení pozemních operací a boje na teritoriu bude jiný, než způsob řízení protivzdušného a protiraketového boje. Velení pozemnímu boji na teritoriu proto vyžaduje značnou decentralizaci a rozložení odpovědnosti i pravomoci na nižší stupni teritoriálního velení.

Právě tak jako velitel armády nemůže velet přímo jednotlivým praporům a oddílům, ani velitelství vojenského okruhu, nebo dokonce ministerstvo národní obrany by nezvládlo velení přímo jednotlivým výkonným teritoriálními jednotkám, útvarům, posádkám a zařízeními vojenské správy. Přestože velitel armády nevelí přímo jednotlivým útvarům, řídí se všechna vojska armády jeho rozhodnutím a plní jeho zámýsl operace, zkonkretizovaný do potřebných podrobností dalšími velitelskými stupni: svazky a útvary.

Stejný systém velení je účelný i na teritoriu, jen s tím rozdílem, že základem členění struktury organizace velení nebude organizační struktura vojsk, ale územní rozdělení prostoru. Aby velení bylo organizované a řízení jednoduché, smí být v každém územním obvodu jen jeden velitel, kterému jsou podřízeny všechny vojenské prvky v jeho obvodu rozložené. Nejvyšším velitelům případně řešit všechny základní vojenské úkoly ve svých obvodech. K tomu je nutné vybavit je potřebnými jednotkami a prostředky, na vyšších stupních velení pak je účelné mít zálohy materiálu, techniky, jednotek a prostředků k zásahům tam, kde podřízený nestačí svými prostředky a k řešení úkolů přesahujících možnosti jednoho podřízeného, nebo zasahujících několik podřízených obvodů. I když činnost vojsk a zařízení vojenské správy na teritoriu bude mít poněkud jiný charakter než bojová činnost polních vojsk, principy jsou v obou případech stejné.

Spojme-li tuto zásadu s potřebou přimknout orgány vojenského teritoriálního velení k územnímu politicko-správnímu členění státu a k územním orgánům státní správy, bude účelné

na taktickém stupni členit velitelské teritoriální orgány na dva stupně, tj. krajská a okresní vojenská velitelství. Převážně těmito velitelstvími je účelné

podřizovat výkonné teritoriální jednotky, orgány a zařízení.

Úkolem teritoriálních velitelství však nebude jen velení jednotkám bojujícím s pozemním nepřitelem a s výsadky. Budou mít na starosti realizaci operační přípravy území a rychlou likvidaci napadení, odstranění následků napadení na vojensky důležitých objektech, komunikacích atd. O systém velení na teritoriu je také účelné opřít i systémy zjišťování následků napadení, úrovně radiace, systémy varování a hlášení, sběru informací o situaci na teritoriu.

Dalšími hlavními úkoly teritoriálních orgánů velení jsou zabezpečení mobility a doplňování vojsk, organizace a řízení výcviku nových brančů a záloh, výstavba, bojová a politická příprava za války stavených útvarů a svazků pozemních vojsk, zabezpečení operačních a strategických přesunů vojsk a materiálu a velký rozsah ostatních druhů zabezpečení.

Tato činnost bude vyžadovat velký objem součinnosti a nepřetržitý styk s civilními orgány státní správy, tj. na nižších velitelských stupních s krajskými, okresními a městskými národními výbory. Z těchto důvodů je nutné, aby organizační systém a rozložení vojenských teritoriálních velitelství byly přizpůsobeny systému a členění územních orgánů státní správy.

Důležitým úkolem teritoriálních velitelských orgánů bude organizace a řízení celé řady druhů zabezpečení, jejichž celek na území státu vytváří základní podmínky strategického zabezpečení obrany teritoria.

Zatím jsme rozebrali v podstatě jen úkoly spojené s řízením boje na teritoriu. Každý boj však je závislý na různých druzích zabezpečení. Hlavní druhy zabezpečení jsou: průzkum, ochrana proti ZHN, letecké, radiotechnické, spojovací, dělostřelecké, ženijní, chemické, materiální a technické, tylové (přísun, odsun, doprava), výstrojní, proviantní, zdravotnické zabezpečení. Kromě toho jsou ještě další druhy zabezpečení.

Každý druh zabezpečení má svoje specifiky na každém ze stupňů bojové činnosti. Organizace zabezpečení na teritoriu bude mít sice určité společné zvláštnosti na všech stupních velení, ale v jádře bude mít stejné principy jako v poli a proto také bude obsahovat všechny druhy zabezpečení jako v poli a v některých odvětvích, zvláště na strategickém stupni, bude mít větší rozsah činnosti než zabezpečení vojsk v poli.

Všechny druhy zabezpečení teritoria za války můžeme učitelné podle jejich účelu a cíle do tří skupin.

— zabezpečení činnosti teritoriálních vojsk,

— zabezpečení teritoria jako válčiště (operační příprava území),

— zabezpečení obyvatelstva a národního hospodářství.

Bojová činnost teritoriálních vojsk se zabezpečuje stejně jako bojová činnost polních vojsk.

Všechna bojující vojska potřebují především materiální, technické a zdravotnické zabezpečení.

Zdravotnické zabezpečení se na frontě uskutečňuje lékařskou péčí a odsunem raněných v systému několika zdravotnických etap, odpovídajících taktickému a operačnímu uskupení vojsk do hloubky válčiště. Poslední etapou je léčebná péče v zdravotnických zařízeních teritoria, kam jsou odsunováni ranění vyžadující dlouhodobé léčení, které jim nemůže být v polních podmínkách poskytnuto. Část zdravotnických zařízení teritoria proto bude vyčleněna pro odsun raněných z fronty.

Avšak i boj na teritoriu — ať už vojsk PVOS nebo pozemních teritoriálních vojsk — způsobí zdravotnické ztráty. Zvláštností teritoria je možnost organizačně vypustit řadu polních zdravotnických etap a raněné odsunovat po poskytnutí první pomoci přímo do nejbližších stálých zdravotnických zařízení. Je přirozené, že organizační, materiální ani kádrové přípravy k tomu nemůžeme ponechat až na dobu zahájení války.

Z charakteru počátečního období války vyplývá pravděpodobnost největších ztrát i v teritoriálních útvech na samém počátku války. Proto je nutné systém zdravotnického zabezpečení připravit už v době míru, aby s prvními hodinami války byl v pohotovosti.

Materiální a technické zabezpečení polních a teritoriálních vojsk bude stejné. Zvláštností teritoria je možnost vytvořit potřebné zásoby ve stálých skladech, rozložených územně podle dislokace teritoriálních vojsk tak, aby přísunové cesty byly krátké. K přísunu je možné využít stálé teritoriální dopravní sítě, což radikálně sníží potřebu vojenských přísunových prostředků a zařízení. Při vhodném rozložení skladů je možné uplatnit systém zásobování „na sebe“, tj. organizovat odběr z určených skladů a vyčleněných zásob vlastními prostředky zásobovaných útvarů.

Některé zvláštnosti budou v zásobování vojsk PVOS, zvláště letectva, které má velkou spotřebu speciálních pohonných hmot a které se zásobuje i některými speciálními druhy materiálu.

Přes tyto zvláštnosti je účelné organizovat jednotný systém **spádového územního zásobování** na celém teritoriu. Jeho podmínkou je předběžné rozložení patřičných druhů materiálu podle propočtené spotřeby v daných prostorech činnosti teritoriálních vojsk, které budou na teritoriu bojovat v stále stejných prostorech po celou dobu války. Budou-li uskutečňovat manévry, nepůjde o tak velké změny prostorů jako například v útočné operaci polních vojsk.

Technické zabezpečení může být organizováno podobně, tj. územně, s využitím stálých opravárenských kapacit vojenských i národního hospodářství.

Systém zásobování a odsunů teritoriálních vojsk bude tedy v zásadě odlišný od systému zásobování a odsunů polních vojsk. Bude organizován **územně, spádově a komplexně**, kdežto polní systém po směrech, organizačních stupních a etapách.

Velmi důležitým druhem zabezpečení teritoriálních vojsk je jejich **ochrana proti ZHN** a odstraňování následků napadení. Teritoriální vojska budou využívat k vnitřní ochraně proti ZHN svých organizačních prostředků. Základní podmínkou jejich ochrany proti ZHN je jejich zapojení do systému vyrozumívání o vzdušném, radiacním, chemickém a biologickém nebezpečí.

Celý systém zabezpečení teritoriálních vojsk budou řídit teritoriální orgány velení, každý na svém stupni u podřízených vojsk a v svém územním obvodu. Je účelné vytvářet u nich potřebné síly, prostředky a zálohy pro manévry na nejdůležitější prostory a úkoly.

Bojeschopnost a pohotovost teritoriálních vojsk vyžaduje učinit rozsáhlá přípravná opatření v době míru.

Zabezpečení teritoria jako válčiště rozumíme **velký rozsah opatření nejrozumnějšího druhu**. Jde především o státní silniční, železniční a spojovací síť, letištní síť, systém dálkovodů, o vybudování velitelských stanovišť, skladů, nashromáždění potřebných zásob materiálu a techniky, které zabezpečí činnost **polních i teritoriálních pozemních vojsk i letectva a vojsk PVOS na válčišti**. Protože jde vesměs o opatření velkého rozsahu a většinou o výstavbu investiční povahy, tedy opatření dlouhodobá, stalo se budování válčiště

stálým prvkem mírové výstavby všech států.

Na komunikacích a telekomunikacích jde vesměs o potřebné zvyšování kapacity a odstraňování slabých míst a zranitelných uzlů v těchto sítích, aby vyhovovaly pro řízení manévru, přesunů a převozů vojsk a zabezpečovaly spojení ve velkém operačním a strategickém rámci na válčišti. Za války pak půjde o realizaci takových opatření, která zabezpečí provoz na letištích a na nejdůležitějších kapacitách komunikačních a spojovacích systémů i v době, kdy se projeví na teritoriu následky napadení jadernými zbraněmi nepřítel. Pro bojovou činnost teritoriálních i polních vojsk je nutné připravit rychlou rekonstrukci a objezdy zničených komunikačních uzlů, uchránit před zničením vojenské zásoby, zabezpečující další činnost pozemních polních i teritoriálních vojsk, letectva i vojsk PVOS.

Do kategorie zabezpečení patří též stálé sledování vzdušné, radiální, chemické a biologické situace i pozemní situace na teritoriu, v tom i sjízdnost komunikací, vyrozumívání všech vojsk, státních organizací, závodů i institucí na teritoriu o nebezpečí napadení, o šíření radiace, epidemii, o zamořených prostorech a připravených objíždkách. Je účelné vytvořit z uvedených činností jediný systém, který by byl součástí systému velení na teritoriu, systém, který by dával vojenským i státním řídicím orgánům v kteroukoli dobu celkový přehled o situaci na teritoriu.

Téměř všechna opatření, která se v souhrnu někdy nazývají **operační přípravou válčiště**, nezabezpečují jen činnost vojsk za války; zabezpečují i činnost národního hospodářství, řízení státu a ochranu obyvatelstva za války a většinou prospívají národnímu hospodářství i v době míru.

Zabezpečení obyvatelstva a národního hospodářství zahrnuje tyto činnosti:

- evakuaci velkých měst, jako hlavní prostředek ochrany obyvatelstva před jadernými údery,
- výstavbu úkrytů,
- individuální protichemickou ochranu,
- zdravotnické zabezpečení a protiepidemickou ochranu,
- deaktivaci, chemickou a biologickou očistu osob, zařízení, komunikací, prostorů, zásob atd.,
- lokalizaci a hašení požárů, zejména ve velkých sídlištích a v lesích,
- odstraňování závalů, záchranu osob

a majetku z destruiovaných budov, bezpečnostní opatření v sutinách atd.,

— udržení provozu na silnicích, železničních tratích a spojích, na letištích, v rozvodných a dopravních systémech elektrické energie, plynu, pohonných hmot, ropy,

— udržení provozu v důležitých závodech, podnicích, zařízeních, energetických zdrojích atd.,

— vyrozumívání (varování) o vzdušné, radiální, chemické a biologické situaci, o sjízdnosti komunikací, o provozu na železnicích, vodních dopravních cestách, o situaci v rozvodných energetických systémech atd.,

— ochranu hospodářského zvířectva, zemědělských kultur, vodních zdrojů, zásob zemědělských produktů a potravin,

— udržování režimu na vodních tocích a přehradových systémech, ochrana obyvatelstva a majetku před zátopami z rozbitých vodních zdrojů.

Výpočet bytí i jen hlavní problematiky zabezpečení obyvatelstva a národního hospodářství ukazuje velký rozsah a složitost všech opatření a jejich dlouhodobé přípravy v míru.

Přípravy zabezpečení činnosti teritoriálních vojsk a teritoria jako válčiště jsou považovány za „vojenské“, ostatní za „civilní“ přípravy obrany teritoria. Jejich rozsah je tak velký, že je nelze uskutečňovat jen zvláštními vojenskými jednotkami. Proto je nutné, aby se do příprav a jejich realizace za války zapojilo veškeré obyvatelstvo, všechny státní i veřejné orgány, organizace, materiální a technické prostředky.

Celá řada činností a příprav „vojenských“ slouží za války (v mnohých případech i v míru) současně obyvatelstvu a národnímu hospodářství i ozbrojeným silám (např. zdokonalování v provozu komunikací a spojů, systémy hlášení a varování, lokalizace požárů, odstraňování závalů atd.). Liší se vzájemně spíše rozsahem a prostory, ve kterých se tyto činnosti uskutečňují, než obsahem, a vzájemně se doplňují.

Všechny činnosti a přípravy „civilní“ neslouží jen k ochraně obyvatelstva a národního majetku, ale **zajišťují i lidskou, materiální a technickou základnu vedení války**. Zajišťují i činnost ozbrojených sil na frontě i na teritoriu a naopak, činnost ozbrojených sil v poli i na teritoriu zabezpečuje obyvatelstvo a národní hospodářství.

Všechny druhy zabezpečení obrany teritoria (jak jsem uvedl) **společně před-**

stavují strategické zabezpečení obrany teritoria.

Neměli bychom je rozdělovat na „vojenské“ a „civilní“, ale spíše podle rozsahu, významu a cíle na činnosti **celostátního** (strategického) významu [jako např. udržení v provozu hlavních kapacit dopravy a spojů, hlavních energetických zařízení atd.] a činnosti **lokálního významu** [operačního taktického stupně — například odstranění následků napadení v tom kterém závodě, udržení sjízdnosti lokálních komunikací apod.]

Činnosti lokálního významu by mohly řídit samostatně místní územní orgány s použitím vlastních místních prostředků a zdrojů.

Zabezpečení činnosti státního (strategického, operačního) významu vyžaduje mít k dispozici vojensky vycvičené jednotky, vybavené dopravními a technickými prostředky, schopné uskutečňovat manévry. Ty by se mohly zasazovat na nejdůležitější úseky k řešení úkolů operačního a strategického významu. Jejich čin-

nost je účelné řídit vyššími územními orgány vojenského velení.

Tuto potřebu ukazují i zkušenosti ze zasazení vojsk ČSLA na pomoc postiženým oblastem při povodních a jiných živelních pohromách.

Dobré zabezpečení obrany teritoria vyžaduje, aby bylo účelné a jednotně řízeno. Toho se docílí, bude-li zabezpečení na strategickém, operačním i taktickém stupni velení v každém územním obvodu centrálně řízeno jedním štábem, řídícím i aktivní obranu teritoria. Zabezpečení pak nebude odtrženo a izolováno od řízení operace. Bude také účelné a efektivně využíváno všech sil a prostředků k řešení nejdůležitějších státních (strategických) úkolů. Tímto způsobem se zaměří úsilí celého státu a všeho obyvatelstva na řešení nejdůležitějších problémů obrany a ochrany teritoria. Proti strategické operaci nepříteli tak bude postavena jednotně a organizovaně řízená a efektivně zabezpečená strategická operace obrany teritoria.

PŘÍPRAVA NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Národní hospodářství je zdroj a materiální základna válečného potenciálu státu. Pro přípravu a vedení války má rozhodující význam. V tom zůstává úloha národního hospodářství stejná v raketové jaderné válce jako v minulých světových válkách.

Hlavní úlohou národního hospodářství státu (koalice) je vytvořit materiální převahu nad nepřitelem.

V moderních válkách je materiální převaha jedním z rozhodujících předpokladů úspěšného vedení války. V jaderné válce se nevystačí s morální a politickou převahou, která by nebyla opřena o převahu v materiálu a technice.

Převaha nemůže být jen v kvantitě, ale také v kvalitě válečné techniky a materiálu. Proti raketám a jaderným zbraním se nedá bojovat jen klasickým dělostřelectvem. Udržovat technickou převahu tedy znamená vyvíjet a vyrábět stále dokonalejší zbraně a systémy obrany proti nim.

V současné době má vojenská převaha tábora socialismu i velmi důležitou mírovou funkci: v podmínkách, kdy se pouze jedná o odzbrojení, ale kdy imperialistické mocnosti nepřipouštějí uskutečnění ani nejmenších oboustranných odzbrojovacích opatření, je udržování vojenské a technické převahy mírového tábora velmi významnou silou bránící vypuknutí války.

Národní hospodářství má proto v oblasti míru a války dvě základní funkce:

vytváření technické kvalitativní i kvantitativní převahy zabezpečuje udržení míru a současně vytváří předpoklady k vybojování vítězství, kdyby k válce přesto došlo.

Od doby druhé světové války nastaly zásadní změny v časových relacích přípravy a využití výsledků národního hospodářství k zabezpečení obrany země.

Tyto změny jsou závislé na posunu momentu pravděpodobné možnosti rozhodnutí o výsledku války. V druhé světové válce nebylo možné rozhodnout o výsledku války v krátké době několika dnů, nebo i měsíců. Rozhodnutí bylo závislé na rozvinutí pozemních operací ozbrojených sil i na rozvinutí válečné výroby, která teprve v průběhu války dosahovala maxima (v nacistickém Německu např. až v r. 1944). Také Sovětský svaz i jeho spojenci dosáhli teprve v průběhu války rozvinutí válečné výroby potřebné výrazné materiální převahy, která byla jedním z rozhodujících předpokladů porážky nacismu. Předpoklady vítězství se tedy rozvíjely až v průběhu války. Souběžně s urputným bojem na frontách probíhal v zápolí boj o získání materiální a technické převahy. **V budoucí válce by to nebylo možné.** Z rozboru počátečního období války a z možnosti překvapivého zahájení války vyplývá, že oproti poslední světové válce

— velmi vzrostl význam momentu překvapení a

— pravděpodobnost rozhodnutí o výsledku války se posunula do **počátečního období**, které může mít krátké trvání.

Ani přechod na válečnou výrobu, natož její rozvinutí do plného objemu, nemůže být uskutečněn v tak krátké době. Již v době míru se sice budují tzv. „zakonzervované“ záložní kapacity zbrojní výroby, které např. v USA dosahují až 50 % kapacity existujících zbrojních podniků. Ani ty však nemohou v tak krátké době vydat produkci, která by byla s to nahradit ztráty a mohla ovlivnit rozhodnutí o výsledku války v počátečním období.

Z toho vyplývá, že pro výsledek války bude rozhodující ta technika a ten materiál, který je vyroben **v době před zahájením války**, tedy v míru.

Stručně řečeno: s posunutím rozhodujícího momentu války do počátečního období přesunuje se těžiště rozhodujícího významu výroby do doby mírové přípravy národního hospodářství na válku.

Netýká se to jen výroby a nahromadění zásob; týká se to i převahy v technickém rozvoji a v národním hospodářství jako celku, neboť možnost udržování vysokého stavu materiální připravenosti na válku v době míru je přímo závislá na ekonomických možnostech státu (koalice), tj. na stavu jeho národního hospodářství.

Z těchto zákonitostí vyplývá **hlavní li-
nie přípravy národního hospodářství**: udržovat neustálou připravenost na válku, maximálně rozvíjet technickou dokonalost bojové a dopravní techniky a mít stále co největší zásoby techniky a materiálu. Výši zásob udržovat nejméně na potřebu vypočtenou pro úspěšnou činnost v průběhu počátečního období války a pokud možno mít zásoby potřebné k překlenutí období od zahájení války do rozvinutí válečné výroby. Připravit vše co slouží hlavnímu úkolu teritoria — všestrannému zabezpečení činnosti fronty i obrany a ochrany teritoria.

Příprava národního hospodářství se nemůže omezit jen na udržování zásob. Co a jak v národním hospodářství připravovat vyplývá z rozboru pravděpodobného průběhu války. Počáteční hromadné jaderné údery pravděpodobně vážně naruší průmyslovou výrobu i dopravu. Vyřazením některých podniků bude narušena kooperace. Rozsah narušení výroby je možné přibližně odhadnout rozбором modelu pravděpodobné varianty napadení.

Pro přípravu národního hospodářství v míru z toho vyplývají zásady:

— Výstavbu důležitých podniků a zařízení rozptýlovat.

— Budovat duplicitní kapacity, v nejdůležitějších odvětvích i vícenásobné, resp. celkovou výrobní kapacitu dělit do více rozptýlených podniků.

— Budovat záložní a náhradní kapacity důležité výroby, eventuálně „zakonzervované“ na příbuzných podnicích.

— Jedinečné důležité výroby budovat pod zemí.

— Připravit plán obnovy národního hospodářství a zabezpečit potřebné zdroje, materiál a obnovovací kapacity.

— Za přechodu na válečné hospodářství počítat s rozvinutím průmyslových odvětví důležitých k vedení ozbrojeného zápasu a opak s omezením nebo i zastavením méně důležité výroby.

S obnovou národního hospodářství je nutné počítat v každém případě.

Jaderná válka může mít dvě základní varianty:

— buď bude o výsledku války rozhodnuto v počátečním období, ale trvání války se přesto protáhne na delší dobu, nebo

— válka skončí v počátečním období.

Prvá varianta je pravděpodobnější a obtížnější. Pro ni je třeba připravit plán obnovy národního hospodářství v chodu války, a to variantu zaměřenou na rozvinutí válečné výroby.

Druhá varianta je méně pravděpodobná a snazší. Znamená poválečnou obnovu mírového hospodářství.

Z uvedeného vyplývá, že je nutné připravovat první, obtížnější variantu.

Obtížné problémy jsou v přípravě **zemědělské výroby** na válku. Toto odvětví je velmi důležité jak pro zásobování fronty, tak pro výživu obyvatelstva i pro dodávky některých surovin průmyslu. Snahou bude udržet rozvinutou výrobu přes obtíže plynoucí ze snížení počtu pracovních sil a dopravních prostředků. Největší pozornost bude věnována uchránění živočišné i rostlinné výroby i zásob před následky napadení zbraněmi hromadného ničení, zejména před radiálním zamořením a požáry. K tomu se zaměřuje i hlavní snaha příprav v míru, které spočívají v organizačních opatřeních, zabezpečení skladů před zamořením, v přípravě hasebních prostředků a prostředků dozimetrické kontroly, dezaktivace a odmoření.

Jednou z nejdůležitějších oblastí přípravy národního hospodářství je **zajištění zdravotnické pomoci** postiženému obyvatelstvu. Státní zdravotnická služba zde stojí před problémem, který je zcela jiný než byl v dosavadních válkách. Hromadné jaderné údery způsobí velké zdravot-

nické ztráty mezi obyvatelstvem hned v prvních hodinách války. Zdravotnická služba se nemůže zaměřit jen na poskytování první pomoci. Zvládnutí velkého počtu zdravotnických ztrát ve velmi krátké době vyžaduje velkou pohotovost státní zdravotnické služby k válečnému rozvinutí, připravenost záložních léčebných zařízení, speciálních léků, krve k transfuzím a také odborně připravených lékařů i velkého počtu pomocného zdravotnického personálu. V tom je velkou pomocí resortu zdravotnictví dobrovolná organizace Čs. červeného kříže, jejímž hlavním úkolem je připravit zejména ženy z domácností na místa zdravotnických sester.

Zvláštním problémem, speciálním pro válku vedenou s použitím jaderných zbraní, je **zajištění dostatečného množství nezávadné vody**. Voda je ještě důležitější materiál pro vedení války a pro výživu obyvatelstva než produkce potravin. V počátečním období války bude pravděpodobně značná část stojatých i tekoucích vod zamořena radiací. Vodovodní řády mohou být porušeny jadernými údery. Příprava spočívá v ochraně zakrytých vodních zdrojů, ve vybudování záložních zdrojů, v přípravě zařízení pro dezaktivaci a čištění závadné vody a v přípravách na obnovu vodovodních řádů. Při budování nových kapacit v době míru by mělo být pamatováno na jejich odolnost a ochranu proti zamoření v době války. Zajištění dostatku nezávadné vody je životní otázkou teritoria i polních vojsk.

Používání zamořené vody by vedlo k nadměrným ztrátám na obyvatelstvu. I zde je důležitá příprava organizačních a technických opatření, zvláště dozimetrové kontroly a označování zamořených zdrojů.

Zvláštní pozornosti zasluhuje problematika **režimu na vodních tocích**. Na našich hlavních vodních tocích jsou vybudovány kaskádové systémy vysokých hrází a velkých vodních nádrží, obsahujících mnoho miliónů kubických metrů vody. Jaderné údery mohou narušit hráze a způsobit jejich protržení. V tom případě vyhlídá voda vytvoří rozsáhlé záplavy, poboří mosty a zařízení na tocích pod přehradami a ohroží životy obyvatelstva v zaplaveném území. K ochraně proti těmto následkům je nutná stálá pohotovost na přehradách, vypracovaný systém režimu a včasné snížení obsahu nádrží na minimální pracovní hladinu. V oblastech možného zatopení pak je nutné připravit evakuaci obyvatelstva a majetku, aktivovat protipovodňová opatření a stálou pohotovost povodňové poplachové služby.

S prvními okamžiky války se objeví na teritoriu mnoho složitých problémů. Aby se co nejvíce snížily ztráty na obyvatelstvu a na národním majetku, bude záležet nejen na dobré přípravě všech plánovaných opatření v době míru, ale i na **pevném a organizovaném řízení** veškeré činnosti na všech stupních státní správy a národního hospodářství. Proto jsou velmi důležité všechny přípravy v oblasti řízení. První podmínkou je, aby všichni příslušníci řídicích orgánů dobře ovládali problematiku počátečního období války, aby přesně věděli které jsou jejich povinnosti, znali dobře všechna připravená opatření v své oblasti řízení a pracovali organizovaně podle předem připravených plánů.

Hlavní zásadou při přechodu z mírového na válečný stav je pokračovat v té organizaci a v těch vztazích, v kterých se uskutečňovalo řízení v míru. To znamená neprovádět v období přechodu na brannou pohotovost státu žádné organizační, ani personální změny. Předpokladem k tomu je řešit všechny otázky řízení v míru tak, aby organizace řízení vyhovovala i potřebám řízení za války. Metody řízení bude ovšem účelně upravit tak, aby se řízení zpružnilo a zrychlilo, stalo se vysoce operativním.

Abyste řídicí orgány mohly plnit svoji úlohu, potřebují mít zajištěn klid, ochranu před účinky napadení teritoria a podmínky pro řízení. K řízení v válku proto patří zabezpečit včasné vyvedení řídicích orgánů z míst, která jsou pravděpodobným cílem jaderných úderů a v nových místech zabezpečit společně umístění civilních orgánů řízení i vojenských orgánů velení, celostátní neselektivní spojení a vybavení záložních pracovišť.

Činnost teritoria za války je složitý dynamický proces. Proto i jeho řízení musí být řešeno podle zásad a zákonitostí vědeckého řízení složitých dynamických systémů. Účelné je v zásadních rysech centralizované řízení s přiměřenou decentralizací zodpovědnosti a pravomocí v důležitých problémech, integrovat linie rozhodování i řízení a celý systém řízení účelně mechanizovat a automatizovat.

Problémem současné doby je zavádění kybernetických metod a strojů do systémů řízení a pokračující mechanizace a automatizace řízení. Zavedení těchto způsobů a prostředků řízení může být velkým přínosem pro řízení za války, kdy bude nutné v krátké době zpracovat velký počet informací, rychle se rozhodovat, organizovaně, operativně a pružně řídit velké množství rozličných orgánů a čin-

ností. Předpokladem k tomu je i zde zásada řešit všechno nové, co se do řízení v míru zavádí, takovým způsobem, aby to vyhovovalo jak mírové, tak i válečné potřebě.

Problematika přípravy národního hos-

podářství k branné pohotovosti státu je velmi široká a složitá. V této stati jsem ji zdaleka nemohl vyčerpat. Vzhledem k rozsahu stati bylo nutno omezit se jen na nejdůležitější problémy a hlavní zásady.

Z á v ě r

Z dosud poměrně krátkého vývoje problémů obrany teritoria a jeho přípravy na válku můžeme usoudit, že jsou tyto otázky dosud ve vývoji, že se dosud nepropracovaly do všech důsledků ty změny, které do těchto problémů vneslo používání jaderných zbraní a prostředků jejich dopravy na cíl. Na další vývoj problematiky teritoria bude mít vliv i další rozvoj vojenské vědy a techniky, zejména rozvinutí možností války v kosmickém prostoru, objevy nových ničivých zbraní a také postupující mechanizace a automatizace prostředků vedení ozbrojeného zápasu i metod řízení. Proto je účelné problematiku obrany a ochrany teritoria učinit předmětem stálého vědeckého výzkumu.